

Hilmi Demir¹

Ortadoğu ve Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü Direktörü

SOKAKLARIN YENİ EFENDİLERİ: YENİ NESİL ÇETELER

Giriş: "Yeni Orta Çağa Hoş Geldiniz"

Modern dünyanın üzerine inşa edildiği "kuralla dayalı düzen", bugün yerini belirsizliğin, kuralsızlığın ve gücün mutlak hakimiyetine bırakmış durumdadır. Bir zamanlar küreselleşmenin dünyayı "küresel bir köy" haline getireceği ve sınırları anlamsızlaştıracığı yönündeki romantik beklentiler, bugün yerini parçalanmış bir dünya gerçeğiyle yer değiştirmiştir. 21. yüzyıl, bizi ileriye götürmemekte; paradoksal bir şekilde gücün norm tayin ettiği bir "Yeni Orta Çağ" karanlığına doğru sürüklemektedir. Bu yeni düzende, devletlerin güvenlik mimarisinde bıraktığı devasa boşluklar, sadece diğer devletler tarafından değil, devlet dışı aktörler, radikal gruplar ve sınır aşan suç şebekeleri tarafından doldurulmaktadır.

Siyaset bilimi ve güvenlik çalışmaları, uzun yıllar boyunca Max Weber'in devlet tanımını tartışmasız bir gerçek olarak kabul etmiştir. Bu klasik tanıma göre devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde meşru fiziksel şiddet kullanma tekeli elinde bulunduran yegâne organizasyondur. Ancak bugün Latin Amerika'nın "barrio"larından Afrika'nın çatışma bölgelerine, hatta Batı metropollerinin banliyölerine baktığımızda, Weber'in bu "tekel" kavramının sahadaki gerçekliği açıklamakta yetersiz kaldığını görüyoruz. Şiddet artık tek bir merkezin denetiminde değildir; bir "piyasa malı" gibi birden fazla aktör tarafından alınıp satılan, paylaşılan ve sürekli müzakere edilen bir meta haline gelmiştir.

Karşımızda duran tablo, tek bir merkezi otoritenin mutlak hakimiyeti değil, egemenliğin parçalandığı ve farklı silahlı aktörler arasında paylaşıldığı bir "Egemenlik Oligopolü"dür. Devletin "isteksiz veya yetersiz" olduğu her noktada doğan otorite boşluğunu, artık sadece suç işleyen "serseri" gruplar

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1366>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

değil, devlet gibi hareket eden, vergi toplayan ve adalet dağıtan "Yeni Nesil Çeteler" doldurmaktadır. Bu makale, çetelerin basit suç örgütlerinden küresel güvenlik tehditlerine nasıl dönüştüğünü, dijitalleşen dünyada zihinleri nasıl işgal ettiğini ve devletin bu "yeni efendiler" karşısında neden çaresiz kaldığını derinlemesine inceleyecektir.

I. Evrim: Serserilikten "Suç İsyanı"na

Geleneksel bakış açısı ve popüler kültür, çeteleri genellikle belirli bir sokağı koruyan, deri ceketli, bıçak taşıyan ve kendi aralarında kavga eden asi gençlik grupları olarak resmetme eğilimindedir. Ancak 21. yüzyılın güvenlik çalışmaları, bu romantik "serseri" imajının artık sahadaki yakıcı gerçekliği karşılamadığını kanıtlamaktadır. Akademik literatürde Sullivan ve Bunker tarafından geliştirilen tipolojiye göre, çeteler basit sokak gruplarından ulusal güvenliği tehdit eden paramiliter yapılara doğru üç aşamalı, doğrusal olmayan bir evrim geçirmiştir. Bu dönüşüm, çetelerin sadece suç kapasitelerini değil, devletle kurdukları ilişkiyi de kökten değiştirmiştir.

Nesiller Arası Geçiş: Bölgeden Politikaya

Çetelerin evrimi, onların amaçlarına ve organizasyonel karmaşıklığına göre sınıflandırılmaktadır:

- **Birinci Nesil Çeteler (Turf Gangs):** Bunlar geleneksel sokak çeteleridir. Odak noktaları "turf", yani belirli bir mahallenin veya sokağın korunmasıdır. Liderlik yapıları gevşektir, suç faaliyetleri fırsatçıdır ve politik hedefleri yoktur. Yerel kolluk kuvvetleri için bir asayiş sorunu teşkil ederler.
- **İkinci Nesil Çeteler (Market-Oriented):** Bu aşamada çeteler, bölgesel korumacı tavrından ticari bir işletme mantığına geçerler. Odak noktaları uyuşturucu ve kaçakçılık pazarıdır. Faaliyet alanları mahalle sınırlarını aşarak ulusal veya bölgesel düzeye yayılır. Daha merkezi bir liderliğe ve pazarın korunması için daha sofistike şiddet araçlarına sahiptirler.
- **Üçüncü Nesil Çeteler (3G2-Mercenary/Political):** Bugün asıl tehdidi oluşturan ve "evrimin en ileri aşaması" olarak tanımlanan gruptur. Bu çeteler, politik hedeflere sahip olacak kadar evrimleşmiş, güç kazanmak ve finansal kazanç sağlamak için paralı asker tipi (mercenary-type) faaliyetlerde bulunan yapılardır.

Üçüncü nesil çeteleri öncekilerden ayıran en kritik fark, "Suç İsyanı" (Criminal Insurgency) başlatma potansiyelleridir. Bu kavram, çetelerin sadece para kazanmakla yetinmeyip devletin meşruiyetine doğrudan meydan okumasını ve devlet otoritesinin zayıf olduğu bölgelerde kendi egemenliklerini ilan etmelerini tanımlar. Sullivan ve Jones'un analizine göre, bu gruplar devletin sağlayamadığı güvenlik veya sosyal hizmetleri (yozlaşmış bir şekilde de olsa) sağlayarak alternatif bir otorite kurarlar.

Brezilya'daki PCC veya El Salvador'daki MS-13 örneklerinde görüldüğü gibi, bu yapılar sadece uyuşturucu satmaz; aynı zamanda devlet yetkililerine suikastlar düzenler, toplu taşıma sistemlerini felç eder, vergi toplar ve seçim süreçlerine müdahale ederler. Amaçları devleti tamamen yıkıp yerine geçmek değil, devletin müdahale edemediği, dokunulmazlık ve cezasızlık sağlayan özerk "kriminal bölgeler" yaratmaktır. Bu bağlamda 3. Nesil Çeteler, suç ve savaş arasındaki ayrımın bulanıklaştığı "Dördüncü Nesil Savaş"ın (4GW) birincil aktörleri haline gelmiştir.

Bu yeni nesil yapılar, devletin hantal bürokrasisine karşı Arquilla ve Ronfeldt'in referans "Ağ Savaşı" (Netwar) olarak tanımladığı bir doktrinle hareket ederler. Hiyerarşik olmayan, çoklu

liderliğe sahip ve esnek ağlar kurarak operasyonel çeviklik kazanırlar. Meksika'daki Jalisco Yeni Nesil Karteli (CJNG) örneği, bu dönüşümün askeri boyutunu gözler önüne sermektedir. Basit bir suç örgütü olmaktan çıkan bu yapı, zırhlı araçlar, patlayıcı yüklü dronlar ve askeri sınıf silahlar kullanan, devlet ordusuyla cephe savaşına girebilen bir "suç ordusu"na dönüşmüştür.

Türkiye İçin Bir Uyarı

Türkiye'de çeteleşme olgusu üzerine akademik bir sessizlik hâkim olsa da, sahadaki veriler küresel trendlerle örtüşen yerel bir evrimi işaret etmektedir. Özellikle İstanbul merkezli "Daltonlar" örgütünün iddianamesine yansıyan detaylar, bu grubun "yeni nesil" bir yapı olduğunu kanıtlamaktadır. Örgüt, eylemlerini meşrulaştırmak için devletin hukuki terimlerini ("ceza kesmek", "hesap sormak", "infaz") kendi suç literatürüne uyarlayarak kendine ait bir "sözde yasal otorite" (pseudo-legal authority) inşa etmeye çalışmaktadır.

Örgütün hedef seçtiği iş adamlarına yönelik gasp eylemlerini bir "soygun" olarak değil, kendi koydukları kurallara (Racon) uymayanlara verilen bir "para cezası" veya "tazminat" olarak sunması, tipik bir 3. Nesil Çete davranışıdır. Kendilerini "sokakların hâkimi" ve "İstanbul'un sefiri" olarak konumlandıran örgüt liderleri, kimin cezalandırılacağına karar veren nihai bir merci gibi hareket ederek devletin yargı egemenliğine alternatif bir "paralel adalet mekanizması" kurma iddiasındadır. Bu durum, Türkiye'deki yapıların da sadece ekonomik çıkar peşinde koşan 2. Nesil özelliklerden, otorite ve egemenlik talep eden 3. Nesil özelliklere doğru evrildiğinin somut bir göstergesidir.

II. Devletin Çekildiği Yerde "Gölge Adalet"

Modern devletin krizi, fiziksel olarak yok olmasından ziyade, işlevsel olarak vatandaşın gündelik hayatından çekilmesiyle ilgilidir. Devletin vatandaş nezdinde "isteksiz veya yetersiz" olarak algılandığı her noktada, çeteler "hizmet sağlayıcı" (service provider) rolüyle devreye girmektedir.

Vatandaşlar nezdinde devletin hukuku yavaş, pahalı ve erişilmezken; çetelerin sunduğu "Gölge Adalet" hızlı ve kesindir. Kolombiya'nın Medellín kentinde yapılan saha çalışmaları, halkın "Oficina" (çatı suç örgütü) hizmetlerini kullandığını, çünkü polisin küçük suçlarla ilgilenmediğini veya yozlaşmış olduğunu düşündüğünü ortaya koymaktadır. Bir mahalle sakininin "Oficina hizmetlerini kullandım çünkü problemimi hızlıca çözeceklerdi" ifadesi, adaletin ahlaki bir kurum olmaktan çıkıp "kim daha iyi hizmet sunarsa ona başvurulur" mantığıyla çalışan bir piyasa mekanizmasına dönüştüğünü gösterir.

Bu durum, mahallelerde fiili bir "Çifte Hukuk" sisteminin meşru kabul edilmesine yol açar: "Polisin kanunu" ve "Çetenin kanunu". Halk, hırsızlık, borç tahsilatı veya komşuluk anlaşmazlıkları gibi gündelik sorunlarda devletin yasalarını değil, çetenin kurallarını daha geçerli kabul eder. Türkiye'de PKK'nın geçmişte kurduğu "halk mahkemeleri" veya FETÖ'nün devlet içinde kurduğu paralel hiyerarşi, bu "devletimsi" fonksiyonların yerel örnekleridir.

Vergi mi, Haraç mı?

Devletin vergilendirme yetkisini kaybettiği alanlarda, çetelerin topladığı haraç (vacuna), bir gasp eyleminden ziyade, sağlanan düzenin karşılığı olan bir "hizmet bedeli" veya "huzur vergisi" olarak meşrulaştırılır. Vatandaş, devlete vergi ödese de karşılığında güvenlik alamamakta; çeteye ödediği paranın karşılığını ise "mahallede çatışma olmaması" garantisiyle almaktadır. Bu bağlamda, FETÖ'nün "himmet" parası da sosyolojik olarak örgütün sunduğu ağ ve koruma karşılığında alınan bir vergi türü olarak okunabilir.

Görünmez Pakt ve Simbiyoz

Devlet ve çeteler arasındaki ilişki her zaman çatışmalı değildir. Haiti örneğinde görüldüğü gibi, bazen "Çoklu Suç Ortaklığı" (Multicomplicity) devreye girer. Politikacılar seçim kazanmak için çeteleri silahlandırır, ekonomik elitler ise işlerini korumak için çetelere ödeme yapar. Bu "Görünmez Pakt", devletin egemenliğini suç örgütlerine "kiraladığı" ve onlarla simbiyotik bir ilişki kurduğu bir düzen yaratır. Halk, devletin "Suçlu Gruplar İç Kontrol Ofisi" gibi bir mekanizmaya sahip olmadığını bildiği için, güvenliğini çetelere emanet ederek onlarla "çatışmasız bir birliktelik" kurmayı tercih eder.

III. Dijital Tuzak: "Onlife" Radikalleşme ve Oyun Konsolları

Geleneksel güvenlik yaklaşımları, "çevrimiçi" ve "çevrimdışı" dünyaları birbirinden ayrı alanlar olarak görme eğilimindedir. Ancak Luciano Floridi'nin "Onlife" kavramı, bu ikiliğin artık geçerli olmadığını, hayatın iç içe geçtiğini göstermektedir. Yeni nesil çeteler ve radikal gruplar, bu "Onlife" gerçekliği en iyi kullanan aktörlerdir.

Oyun Konsolundan Cepheye

Meksika kartelleri (özellikle CJNG ve Los Zetas), çocukları ve gençleri saflarına katmak için *Grand Theft Auto*, *Call of Duty* ve *Free Fire* gibi popüler video oyunlarını birer "avlanma sahası"na dönüştürmüştür. Kartel üyeleri, oyun içinde çocuklarla arkadaşlık kurmakta, onlara sanal silahlar ve lüks hediyeler vererek güvenlerini kazanmaktadır (Digital Grooming).

Bu süreç, "Bir hayvan gibi elli yıl yaşamaktansa, bir kral gibi beş yıl yaşamayı tercih ederim" şeklindeki "narkokültür" propagandasıyla beslenmektedir. Oyun içi sohbetlerle başlayan iletişim, WhatsApp gibi şifreli uygulamalara taşınmakta ve nihayetinde çocuğun evden kaçıp kartel kampına gitmesiyle fiziksel bir kaçırmaya dönüşmektedir. Bu yöntem, sanal dünyanın fiziksel dünya üzerinde ne kadar somut ve yıkıcı etkileri olabileceğinin en çarpıcı kanıtıdır.

Çetelerin sosyal medya kullanımı, terör örgütlerinin ideolojik propagandasından farklı olarak, "bravado" yani sertlik gösterisi üzerine kuruludur. "Cihada varım" (I'm down for a Jihad) veya çete sloganları, bir eylem taahhüdünden ziyade, akran grubuna yönelik bir kimlik performansıdır. Ancak bu "sanal gürültü" zararsız değildir. Philadelphia'da yapılan araştırmalar, sosyal medyadaki tehditleşmelerin (internet banging), sokaktaki silahlı saldırıları doğrudan tetiklediğini göstermiştir. Dijital dünyada atılan bir "tweet" veya paylaşılan bir "diss" videosu, fiziksel dünyada kan dökülmesine neden olan bir katalizör işlevi görmektedir.

IV. Suç-Terör Sürekliliği ve Hapishaneler

Günümüzde sokak çeteleri ile terör örgütleri arasındaki sınırlar giderek bulanıklaşmaktadır. "Suç-Terör Sürekliliği" (Crime-Terror Continuum) modeli, bu grupların birbirlerinin taktiklerini benimsediğini ve iş birliği yaptığını ortaya koyar. Motivasyonları farklı olsa da (biri kâr, diğeri ideoloji), yöntemleri ve devlet otoritesine meydan okuma biçimleri ortaktır.

Hapishaneler, suçun sonlandığı yerler değil, organize olduğu ve ideolojikleştiği "kuluçka merkezleri"dir. Sokaktaki dağınık ve gevşek çete yapıları, hapishane ortamındaki "korunma ihtiyacı" nedeniyle disiplinli, hiyerarşik ve ideolojik yapılara dönüşür. Örneğin ABD'deki Aryan Brotherhood veya Black Guerilla Family gibi gruplar, hapishane içinde doğmuş ve dışarıdaki suç ağlarını yöneten devasa organizasyonlara evrilmiştir.

Hapishaneler aynı zamanda "Sokak-Cihatçı Spektrumu"nın en aktif olduğu yerlerdir. Marjinalleşmiş, sistem karşıtı öfke duyan çete üyeleri, hapishanede cihatçı ideolojiyle tanışarak radikalleşebilmektedir. El Kaide veya IŞİD gibi örgütler, sokak çetelerinin şiddet kapasitesini ve operasyonel becerilerini kendi amaçları için kullanmak üzere hapishanelerde işe alım faaliyetleri yürütmektedir.

Meksika'dan Bir Örnek

Meksika'daki karteller, terör örgütleriyle benzer "Ağ Savaşı" (Netwar) taktikleri kullanmaktadır. Hiyerarşik olmayan, esnek ve teknoloji destekli bu yapılar, devletin hantal bürokrasisine karşı üstünlük sağlamaktadır. CJNG'nin "Culiacanazo" olayında devlet güçlerini geri püskürtmesi, bir suç örgütünün konvansiyonel bir orduya kafa tutabilecek kapasiteye ulaştığını göstermiştir. Bu, suç ve savaş arasındaki ayrımın tamamen ortadan kalktığı "Dördüncü Nesil Savaş"ın (4GW) tezahürüdür.

V. Çözüm Arayışı: Demir Yumruk mu, İyi Yaşam mı?

Bu karanlık tablo karşısında devletlerin ilk refleksi genellikle "Demir Yumruk" (Mano Dura) politikalarına sarılmak olmaktadır. El Salvador örneğinde görüldüğü gibi, kitlesel tutuklamalar ve askeri baskı, kısa vadede halkın "cezalandırma arzusunun" tatmin etse de uzun vadede çeteleri daha da radikalleştirmekte ve hapishaneleri suç komuta merkezlerine dönüştürmektedir. "Cezalandırıcı Darwinizm" olarak adlandırılan bu popülist yaklaşım, sorunu çözmek bir yana, derinleştirmektedir.

Devletin Dönüşü: Çözüm, sadece polisiye tedbirlerde değil, devletin meşruiyetini yeniden kazanmasında yatmaktadır. "İyi Yaşam Modeli" bireylerin temel ihtiyaçlarını (aidiyet, statü, güvenlik) suç dışı yollarla karşılamalarına odaklanan onarıcı bir yaklaşımdır. Çeteler, gençlere sahte bir aile ve statü sunmaktadır; devlet ve toplum ise onlara gerçek bir gelecek ve onurlu bir yaşam sunmalıdır.

Eğitimcilerin "Yaralı Şifacılar" olarak devreye girmesi, eski çete üyelerinin mentorluk yapması ve okulların güvenli sığınaklar haline getirilmesi, "ilişkisel müdahale"nin temel taşlarıdır. Ancak en önemlisi, devletin "isteksiz veya yetersiz" algısını yıkarak adalet ve hizmet dağıtan bir "etik liderlik" sergilemesidir.

Sonuç

Türkiye'de çeteler, radikalleşme ve şiddet çalışmaları üzerindeki akademik sessizlik, ulusal güvenliğimiz için ciddi bir risktir. Batı literatüründe bu konuda devasa bir külliyat oluşurken Türkiye'nin kendi "mahalle" dinamiklerini, dijitalleşen suç ağlarını ve devlet otoritesinin aşındığı gri alanları bilimsel bir ciddiyetle ele alması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki; karanlığı anlamak, ondan kurtulmanın ilk şartıdır.

Sokakların yeni efendileri, devletin bıraktığı her boşluğu doldurmaya hazırdır. Soru şudur: Devlet, sadece binalarıyla değil, adaleti ve şefkatiyle sokaklara geri dönecek midir? Yoksa "Yeni Orta Çağ"ın feodal beyleri olan çetelerle egemenliğini paylaşmaya devam mı edecektir?

Kaynakça

1. Melguizo, R. C., & Cronshaw, F. (2001). *The evolution of armed conflict in Medellín*.
2. Wilson, G. I., & Sullivan, J. P. (2007). *On gangs, crime, and terrorism*.
3. Doyle, C. (2021). "The criminal actors have a social base in their communities": *Gangs and service provision in Medellín, Colombia*.
4. Vidal, I. (2025). *Violence in Modern Mexico: The Threshold for a Non-International Armed Conflict*.
5. Phinos, N. A., & Adegbite, Y. A. (2025). *Navigating the margins of radicalization: Intersectionality of gang affiliation and terror extremism*.
6. Sullivan, J. P., & Bunker, R. J. (2007). Third generation gang studies: An introduction. *Journal of Gang Research*, 14(4), 1-10.
7. Sullivan, J. P., & Jones, N. P. (2022). Intelligence and analytical approaches for the crime-gang-terrorism nexus. *International Journal on Criminology*, 10(1).